

Durum ve Tahmin

Kırmızı Et

2018

**T.C.
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ**

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE

Durum ve Tahmin
Kırmızı Et
2018

Hazırlayan

Dr. Umut GÜL
İsa YILDIRIM

e-posta:
umut.gul@tarim.gov.tr

TEPGE YAYIN NO:302
ISBN:978-605-2207-10-9

Temmuz: 2018

İletişim:
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Kampüsü
Gayret mahallesi, İstanbul yolu
Yenimahalle/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833
Faks: 0312 287 5458

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz,
basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.
Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

ÖNSÖZ

Enstitümüz tarafından gerçekleştirilen durum ve tahmin çalışmaları, bir yandan çalışmalara temel teşkil edecek bilgi ve veri tabanı oluşturulmasını sağlarken, diğer yandan da sektördeki gelişmeleri yakından izleyecek ilgili kişi, grup ve kuruluşları bu gelişmelerden zamanında ve doğruya yakın olarak haberdar edip bilgilendirmeyi sağlamaktadır.

Bu çalışmada, kırmızı ette bir önceki yıla ait üretim, kullanım (tüketim), ihracat, ithalat, fiyatlar ve yılsonu stoklarında ortaya çıkan gerçekleştirmeler “Durum”, içinde bulunulan yıla ait gerçekleşen fakat tam olarak netleşmeyen gelişmeler ise “Tahmin” adı altında sistematik olarak incelenmektedir. Bu incelemeler dünyadaki gelişmeler de dikkate alınarak yapıldığından, ürün grubu ile ilgili olarak dünya ülkelerindeki durum da gündeme getirilmektedir.

Hayvancılık insanların sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi kırsal alanda kısa vadede ve en az yatırımla istihdam yaratılması, aile ekonomisinin desteklenmesi, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi ve AB girişte en kritik alt sektör olması nedeniyle Türkiye için hayati öneme sahiptir. Ayrıca kırmızı et insanların sağlıklı beslenmesinde vücut tarafından en iyi kullanabilen protein kaynaklarından biri olmakla birlikte demir mineralinin en zengin kaynağıdır.

Türkiye’de kırmızı et üretim dalında faaliyet gösteren ilgililer, istatistik verilerden başlayan yapısal ve ekonomik konuları içeren çok yönlü ve kararlı politikalar üretmek görevini üstlenmelidir. Enstitümüz tarafından hazırlanan “Kırmızı Et Durum ve Tahmin” raporunun güvenilir bir bilgi kaynağı olma özelliğine sahip olduğu ve bu raporun temel politikaların oluşturulması aşamasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Raporun hazırlanmasındaki yoğun emekleri için Sayın Dr. Umut GÜL ve İsa YILDIRIM’a teşekkür eder, çalışmanın konu ile ilgili gelişmeler hakkında sistematik ve güvenilir bilgi kaynağı olma niteliği sağlanmasını dilerim.

M. Cihad KAYA

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
Dünyada Durum ve Tahmin.....	1
Dünya Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Durum ve Tahmin.....	1
Dünya Dana Eti Durum ve Tahmin.....	3
Dünya Fiyatları.....	6
Türkiye’de Durum ve Tahmin.....	8
Türkiye Kırmızı Et Durum.....	8
Türkiye Kırmızı Et Tahmin.....	9
Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Durum.....	10
Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Tahmin.....	11
Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Durum.....	12
Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Tahmini.....	14
Türkiye Üretici ve Tüketici Fiyatları.....	14
Desteklemeler.....	14
Ek Tablolar.....	18

TABLolar

Tablo 1. Dünya Sığır Varlığı.....	1
Tablo 2. Dünya Koyun Varlığı.....	1
Tablo 3.Dünya Büyükbaş Arz Ve Kullanım.....	2
Tablo 4.Dünya Dana Eti Arz Ve Kullanımı.....	4
Tablo 5.Türkiye Kırmızı Et Arz Ve Kullanımı.....	9
Tablo 6.Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Arz Ve Kullanım.....	11
Tablo 7. Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Arz Ve Kullanımı.....	13
Ek Tablo 1.Dünya Dana Eti Arz Kullanım	18
Ek Tablo 2.Dünya Büyükbaş Arz Kullanım	19
Ek Tablo 3.Uluslararası Et Fiyat Endeksi (2002-2004=100).....	20
Ek Tablo 4.Sığır Eti İhraç Fiyatları.....	20
Ek Tablo 5.Dünyada Sığır-Dana Eti Tüketimi.....	21
Ek Tablo 6.Dünya kişi başına Koyun ve Keçi Eti tüketimi.....	21
Ek Tablo 7. Dünya Et Üretim Projeksiyonu.....	22
Ek Tablo 8.Dünya Koyun eti üretimi ve Projeksiyonu	22
Ek Tablo 9.Türkiye Et ve Et ürünleri Tüketici Fiyatları.....	23
Ek Tablo 10.Türkiye’de Türlerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları.....	23
Ek Tablo 11.Tür ve Irklarına Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları.....	24
Ek Tablo 12.Türkiye’de Büyükbaş Ve Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayıları	25
Ek Tablo 13.Bölgelere Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları	26
Ek Tablo 14.Büyükbaş Hayvan Sayısı En Fazla Olan İller	26
Ek Tablo 15.Küçükbaş Hayvan Sayısı En Fazla Olan İller (Baş).....	26
Ek Tablo 16.Türkiye’de Büyükbaş ve Küçükbaş Et Üretimi	27
Ek Tablo 17.Türkiye Sığır Eti Dış Ticaret Verileri.....	28
Ek Tablo 18.Türkiye Küçükbaş Et İhracat Verileri.....	28
Ek Tablo 19.Ülkeler İtibariyle Sığır Eti İhracat Değerleri	29
Ek Tablo 20.Ülkeler İtibariyle Sığır Eti İthalat Değerleri	29
Ek Tablo 21.Ülkeler İtibariyle Koyun Eti İhracat Değerleri	30
Ek Tablo 22.Türkiye Sığır Eti Ve Koyun Eti Üretici Fiyatları	30
Ek Tablo 23.Türkiye Büyükbaş Hayvan Fiyatları (TL/Baş).....	30
Ek Tablo 24.Türkiye Küçükbaş Hayvan Fiyatları (TL/Baş).....	31
Ek Tablo 25.Türkiye Yem Fiyatları.....	32
Ek Tablo 26.Türkiye Hayvansal Üretim Değeri	33
Ek Tablo 27.Türkiye’de Hayvancılık Desteklemeleri Kapsamında Yapılan Ödemeler.....	33
Ek Tablo 28.Hayvancılık Desteklerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı	34

GRAFİKLER

Şekil 1. Dünya Dana Eti Arzı.....	4
Şekil 2. Dünya Dana Eti Üretim ve Tüketimi	5
Şekil 3. Dünya Dana Eti İthalat ve İhracat.....	5
Şekil 4. FAO Hayvancılık Fiyat Endeksi	6
Şekil 5.Sığır Eti İhraç Fiyatları	7
Şekil 6.AB Kuzu Eti Karkas Fiyatları	7
Şekil 7.Türkiye Kırmızı Et üretim ve Tüketim.....	10
Şekil 8.Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et üretim ve Tüketim.....	11
Şekil 9.Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et üretim ve Tüketim.....	13
Şekil 10.Türkiye’de Tarımsal Destekler ve Hayvancılık Destekleri.....	15

ÖZET

Dünya Durum 2017

- Dünya büyükbaş hayvan üretimi 293,4 milyon başa ulaşmıştır.
- Toplam arz miktarı yaklaşık 1,3 milyar baştır.
- Toplam ithalat 3 milyon baştır
- Toplam ihracat ise 4,5 milyon baş olarak gerçekleşmiştir.
- Dünya dana eti üretimi 61,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.
- Dana eti ithalatı 2017 yılında %2 düşüş göstermiştir.
- Dünya toplam dana eti arz miktarı 70 milyon tona yaklaşmıştır.
- Toplam dana eti ihracat miktarı ise 9,8 milyon tondur.

Dünya Tahmin 2018

- 2018 yılında büyükbaş hayvan üretimi 298 milyon baş olacağı düşünülmektedir.
- Dana eti üretiminin bir önceki yıla göre %1,9 artışla 62,5 milyon tona, ihracat miktarının ise %2,7 artışla 10 milyon tona olacağı tahmin edilmektedir.
- Dünyada 2021 yılına kadar büyükbaş hayvan eti fiyatının %11, küçükbaş hayvan eti fiyatının ise %4 oranında yükseleceği tahmin edilmektedir.
- Ayrıca 2021 yılına kadar koyun eti üretiminin %21 büyükbaş hayvan eti üretiminde ise %16 artış olacağı tahmin edilmektedir

Türkiye Durum 2017

- Toplam kırmızı et üretimi 2014 yılına göre %11,7 artarak 1 milyon 126 bin ton olmuştur.
- Toplam kırmızı et arz miktarı 1 milyon 136 bin ton olarak gerçekleşmiştir.
- Toplam kırmızı et tüketimi 1 milyon 136 bin ton olup kişi başına tüketim miktarı 14 kg'dır.
- Toplam ihracat ise 209 ton olarak gerçekleşmiştir.
- Büyükbaş et üretimi 987 bin ton iken, ithalat 10 bin ton, ihracat ise 181 ton olarak gerçekleşmiştir.
- Büyükbaş kırmızı et kişi başına tüketim miktarı 12,3 kg'dır.
- Toplam küçükbaş et üretimi 130 bin ton olup, kişi başına küçükbaş et tüketimi ise 1,7 kg'dır.

Türkiye Tahmin 2018

- Toplam üretim 1.2 milyon ton olarak tahmin edilmektedir.
- İhracat miktarının 2018 yılında 316 ton olacağı, toplam tüketimin ise 1 milyon 195 bin ton olacağı beklenmektedir. Kişi başına kırmızı et tüketim miktarının ise bir önceki yıla göre artarak 14,8 kg olacağı tahmin edilmektedir.
- Türkiye büyükbaş et üretiminin 1 milyon ton olması beklenmektedir. İhracatın 250 ton olacağı toplam tüketimin de yaklaşık 1 milyon ton olarak gerçekleşeceği düşünülmektedir.
- Kişi başına büyükbaş et tüketiminin ise 2018 yılında 13 kg olacağı tahmin edilmektedir.
- Küçükbaş et üretiminin %3 artışla 141 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Üretimin talebi karşılması nedeniyle 2018 yılında da ithalatın olmayacağı düşünülmektedir.
- Küçükbaş et tüketiminin kişi başına 1,8 kg olarak kalacağı tahmin edilmektedir.

DÜNYADA DURUM VE TAHMİN

Dünya Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Durum ve Tahmin

Hayvancılık insanların sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi, kırsal alanda kısa vadede ve en az yatırımla istihdam yaratılması, aile ekonomisinin desteklenmesi, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi amacıyla hayvancılık dünya ülkeleri için hayati öneme sahiptir. Tarımda ileri ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %50'nin üzerindedir. Bu oran Fransa'da %60 iken, İngiltere'de %70, Almanya'da ise %75'e kadar yükselmiştir (Anonim, 2006). Dünya tarımsal üretim değeri 2015 yılında yaklaşık 3,4 trilyon dolar iken bunun üçte biri hayvancılık sektörü tarafından karşılanmıştır (FAO,2015). Dünya büyükbaş ve küçükbaş canlı hayvan varlığı 2016 yılında 2000 yılına oranla %16,2 oranında artarak 3.850 milyon baş olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu

dönemde en büyük artış %33,4 ile keçi varlığında gerçekleşmiştir. 2016 yılı itibariyle toplam hayvan varlığının %38,3'ünü sığır, %30,7'sini koyun, %26,1'ini keçi ve %5,2'sini ise manda varlığı oluşturmuştur. Dünya genelinde yetiştiricilerin hayvan sayısını artırmaktan ziyade hayvan başına düşen et verimini artırıcı besleme yöntemlerini uygulamaları ve çoğu ülkede tüketici tercihlerinin beyaz ete yönelmesi hayvan sayısındaki artışı sınırlamaktadır. Dünya sığır varlığı 2010 yılında 1 milyar baş iken, 2014 yılında 1.464 milyon baş, 2016 yılında ise 1.475 milyon baş civarında gerçekleşmiştir. Hindistan ve Brezilya en fazla hayvan varlığına sahip ülkelerdir. Bu iki ülke toplam hayvan varlığının yaklaşık %27'sini oluşturmaktadır. Çin, ABD ve Etiyopya ise diğer önemli sığır varlığının olduğu ülkelerdir (Tablo 1)

Tablo 1. Dünya Sığır Varlığı (Bin Baş)

Ülke	2014	2015	2016
Hindistan	190.904	185.044	185.987
Brezilya	211.279	215.221	218.225
ABD	91.160	89.143	91.918
Çin	80.653	82.266	84.523
Etiyopya	53.990	57.830	59.487
Dünya	1.464.841	1.452.464	1.474.888

Kaynak: FAO

Dünya koyun varlığı 2010 yılında 1 milyar baş iken 2016 yılında 1,1 milyar başa ulaşmıştır. Dünya keçi varlığı ise 1 milyar başı aşmıştır. Dünyada küçükbaş hayvan varlığı açısından Çin, Avustralya ve Hindistan ön planda yer alırken, Türkiye FAO verilerine göre koyun varlığı açısından dünyada 8. keçi varlığı açısından ise 19. sırada yer almaktadır.

Dünya büyükbaş hayvan üretimi 2017 yılında 293 milyon baş olarak gerçekleşirken üretimde

Tablo 2. Dünya Küçükbaş Hayvan Var. (Bin Baş)

Ülke	2014	2015	2016
Çin	290.524	303.308	311.154
Hindistan	196.000	194.286	196.891
Avusturalya	76.182	74.536	71.383
Sudan	70.875	71.437	71.878
İran	51.828	64.735	61.603
Dünya	2.103.210	2.139.562	2.176.164

en fazla payı Hindistan Çin, Brezilya, ABD ve AB almaktadır. Bu ülkeler toplamın %80'ini oluşturmaktadırlar. Dünya büyükbaş ithalat miktarı ise yıllar itibariyle değişmekle birlikte ortalama 3 milyon baş düzeyindedir. 2017 yılı itibariyle en önemli ithalatçı ülke ABD olup, toplam ithalatın %60'ını ABD tek başına yapmaktadır. İhracat ise yaklaşık 4,5 milyon baş düzeyinde gerçekleşirken AB, Meksika ve Avusturalya, önemli ihracatçı ülkelerdir. 2017 yılı itibariyle ihracatın %26'ını Meksika, %22'ini

AB, %18'ini ise Avusturalya gerçekleştirmiştir (Ek Tablo 2). Dünya büyükbaş hayvan üretiminin 2018 yılında, bir önceki yıla göre %1,6 artışla 298 milyon baş olacağı tahmin edilmektedir. İthalat miktarının bir önceki yıla göre %2,6 artışla yaklaşık 3,1 milyon baş olacağı, yine ihracat miktarının da aynı dönem için %7 artarak 4,9 milyon baş olacağı tahmin edilmektedir. Toplam arz ve toplam kullanımın 2017 yılına göre bir miktar artış göstereceği beklenmektedir (Tablo 3).

FAO 2017 gıda raporuna göre 2018 yılında hemen hemen tüm ülkeler için et üretiminde büyüme olacağı, Çin'de bir miktar düşüşle de bu büyümenin dengeleneceği beklenmektedir. Dünyada küresel et ticaretinin %2,5 artacağı, Çin den gelecek talebin ise ABD ve Brezilya tarafından karşılanacağı düşünülmektedir. 2018 yılında hava koşullarının genel olarak daha elverişli olacağı beklentisi üretimdeki artışın desteklenmesi açısından önemli bir etken olarak düşünülmektedir.

Gelecek on yıllık dönemde, küresel et üretiminin yavaşlayan bir büyüme hızıyla artması tahmin edilmektedir. Et üretimindeki toplam artışın büyük kısmının gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerdeki tüketim artış oranının,

gelişmekte olan ülkelere göre hızlı nüfus artışı ve şehirleşme nedeniyle daha düşük düzeyde olacağı öngörülmektedir (Anonim, 2016). Küresel düzeyde üretilen etin yaklaşık %11'nin ticaretinin yapılacağı tahmin edilmektedir. İthalatın önemli kısmının Asya ve Afrika ülkeleri tarafından yapılacağı öngörülürken, 2024 yılına kadar küresel et ihracatının yarısından fazlasını geliştirmiş ülkelerin gerçekleştirmesi ancak paylarının düşmesi beklenmektedir (Anonim, 2018).

Dünyada 2017 yılında kişi başına dana eti tüketimi ülkeler itibariyle incelendiğinde en fazla tüketim Uruguay (43kg) ve Arjantin (41kg) de yer aldığı görülmektedir. Kırmızı et üretiminde önemli bir yeri olan Brezilya'da kişi başına tüketim 26,5 kg, ABD'de ise 25,8 kg olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kişi başına 13 kg dana eti tüketimiyle dünyada orta sıralarda yer almaktadır. Koyun ve keçi eti tüketiminde ise Avusturalya 8,5 kg ile 1.sırada yer alırken Kazakistan 7,9 kg onu takip etmektedir. OECD'nin uzun dönemli et üretim projeksiyonunda ise koyun ve keçi eti üretiminin 2023 yılında 16,7 milyon ton, sığır etinin ise 74,1 milyon ton olacağını tahmin edilmiştir. Türkiye'de ise 2023 yılında üretimin 1,7 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 3. Dünya Büyükbaş Arz ve Kullanımı (Bin Baş)

	2014	2015	2016	2017	2018 (Tahmin)
ARZ					
Başlangıç Stokları	1.008.572	979.639	988.527	995.199	1.004.067
Üretim	292.068	288.233	288.234	293.421	298.335
İthalat	3.573	2.703	2.778	3.014	3.086
Toplam Arz	1.304.206	1.270.575	1.279.539	1.291.634	1.305.488
KULLANIM					
Kesilen Hayvan	245.402	234.925	236.840	240.534	243.333
İhracat	5.353	4.809	4.841	4.532	4.850
Kayıplar	44.053	42.314	42.659	42.501	41.755
Toplam Kullanım	1.304.213	1.270.575	1.279.539	1.291.634	1.305.488
Bitiş Stokları	1.009.404	988.527	995.199	1.004.067	1.015.550

Kaynak: USDA

Dünya Dana Eti Durum ve Tahmin

Türkiye FAO verilerine göre sığır varlığı bakımından dünyada 23. sırada yer almasına rağmen, gerek verimlilik ve gerekse et ve süt gibi hayvansal ürünlerin kişi başına tüketim miktarları itibariyle, gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Tüketiciler açısından önemli olan bu besin grubunun ülkelere göre kişi başı et tüketimi incelendiğinde dünya ülkeleri tüketim açısından üç grupta toplanmaktadır. Kişi başı yıllık kırmızı et tüketiminin 61 kg ve üstü olduğu ilk grupta Kuzey ve Güney Amerika (bazı bölgeleri hariç), Avrupa ülkeleri ve Avustralya yer alırken, ikinci grupta kişi başı kırmızı et tüketiminin yıllık 23–61 kg arasında değiştiği Orta Doğu, Rusya, Çin, Kazakistan ve Türkmenistan gibi ülkeler yer almaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu üçüncü grup ülkeler ise çoğunlukla Afrika ülkelerinden oluşmakta olup, bu grupta yer alan ülkelerde yıllık kişi başı kırmızı et tüketimi yaklaşık 13 kg civarındadır (Loreu ve Polat, 2012).

Dana eti üretimi son 3 yılda yaklaşık %3 artışla 61,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında üretimde en büyük pay 12,1 milyon ton ile toplam üretimin yaklaşık %20'sini oluşturan ABD'dir. ABD'yi 9,4 milyon ton ile Brezilya, 7,9 milyon ton ile AB-28 izlemektedir. Çin ise 7 milyon ton ile toplam üretimin %11'ini katkı yapmaktadır (Ek Tablo 1).

Son 4 yıllık dönem incelendiğinde ithalat miktarı yaklaşık 7 milyon ton civarında gerçekleşmektedir. 2017 önemli ithalatçı ülkeler ABD, AB, Çin ve Rusya'dır. Bu üç ülke toplam dünya ithalatının yaklaşık %40'ını gerçekleştirmektedir. Yine aynı dönemde dünya ihracat miktarı da yaklaşık 10 milyon ton olarak gerçekleşmektedir. 2017 yılı itibariyle Hindistan, Brezilya, Avustralya ve ABD ise en önemli ihracatçı ülkelerdir. Bu dört ülkenin toplam

ihracatı dünya toplamının %65'ini karşılamaktadır.

Üretim ve ithalata paralel olarak toplam arz miktarı artış göstermiştir. 2014 yılında 69,3 milyon ton olan dana eti toplam arz miktarı 2017 yılında 69,7 milyon tona ulaşmıştır (Tablo 4).

İklim koşullarının hayvancılık için daha uygun olacağı 2018 yılında hemen tüm ülkelerde bir üretim artışı beklenmektedir. 2017 yılında toplam dana eti üretimi 61,3 milyon ton iken, 2018 yılında %2 artışla 62,5 milyon tona yükseleceği, yine aynı dönemde ithalatın %3 artışla 7,9 milyona, ihracatın ise yine %3 artışla 10 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir. Tüm bu gelişmelerin paralelinde toplam arzında %2 artışla 71,1 milyon ton olacağı beklenmektedir.

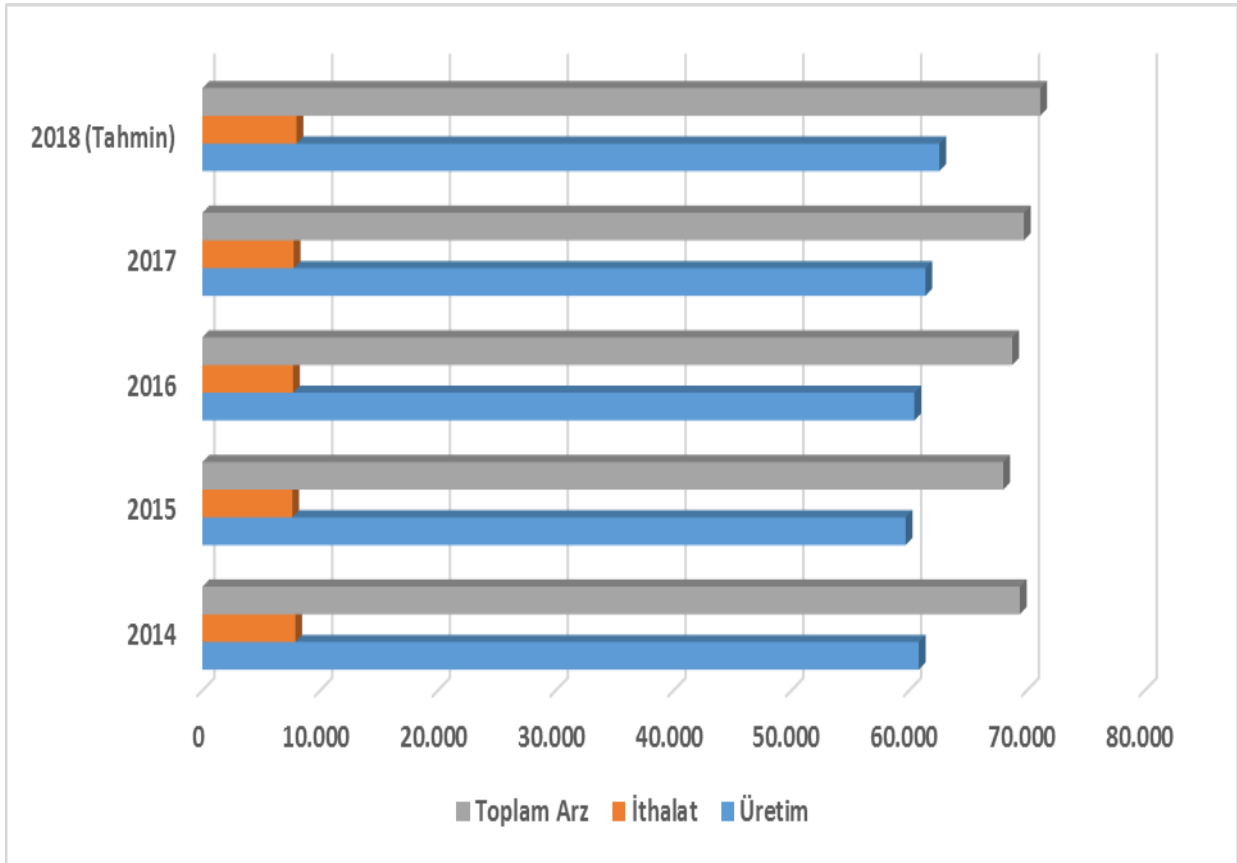
Ülkeler itibariyle 2018 yılı tahminler incelendiğinde üretimde en büyük paya sahip ülkelerde bir değişiklik olmayacağı, ABD'nin üretiminin 2017 yılına göre %2 artışla 12,4 milyon tona, AB üretiminin ise küçük bir miktar artışla 7,9 milyon tona çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde Çin de kırmızı et üretiminde düşüş meydana geleceği ve bu düşüşü de ABD ve Brezilya'dan karşılayacağı beklenmektedir.

2018 yılında Çin'de beklenen üretim azalması nedeniyle ithalat miktarını önemli oranda artıracığı, 2017 yılına göre 2018 yılında yaklaşık % 10'luk bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Buna karşılık ABD ve Brezilya'nın da ihracat miktarını önemli oranda artıracığı beklenmektedir.

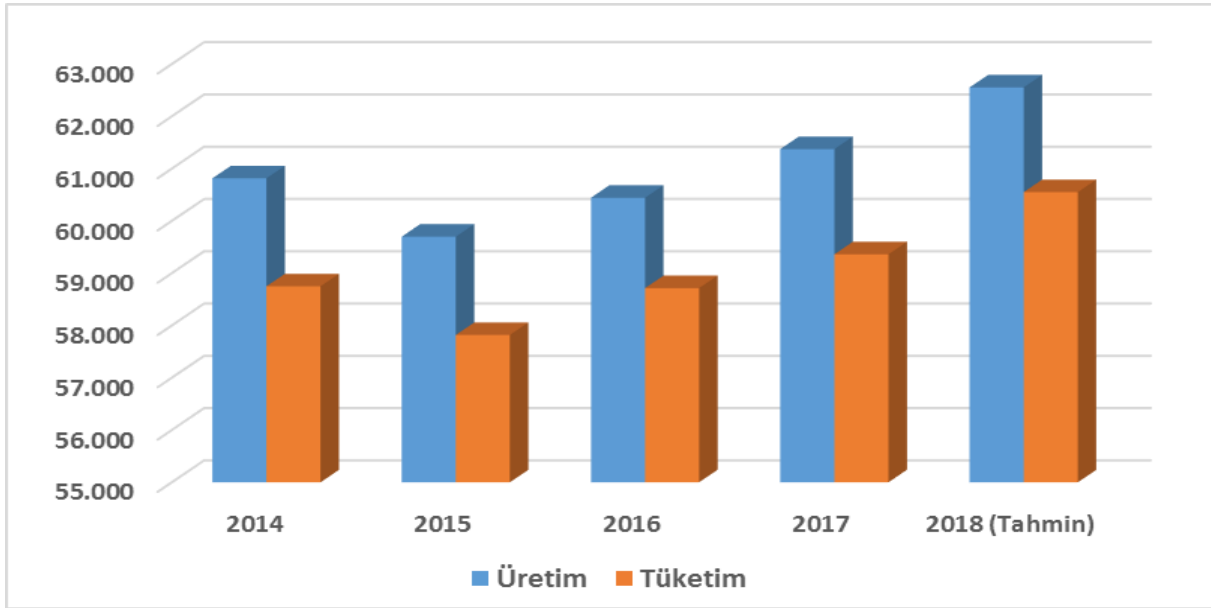
Tablo 4. Dünya Dana Eti Arz ve Kullanımı (Bin Ton)

	2014	2015	2016	2017	2018 (Tahmin)
ARZ					
Başlangıç Stokları	691	650	616	614	582
Üretim	60.815	59.699	60.443	61.373	62.554
İthalat	7.890	7.631	7.691	7.748	7.992
Toplam Arz	69.396	67.980	68.750	69.735	71.128
KULLANIM					
Tüketim	58.749	57.819	58.714	59.362	60.550
İhracat	9.997	9.545	9.422	9.791	10.056
Toplam Kullanım	69.396	67.980	68.750	69.735	71.128
Bitiş Stokları	650	616	614	582	522

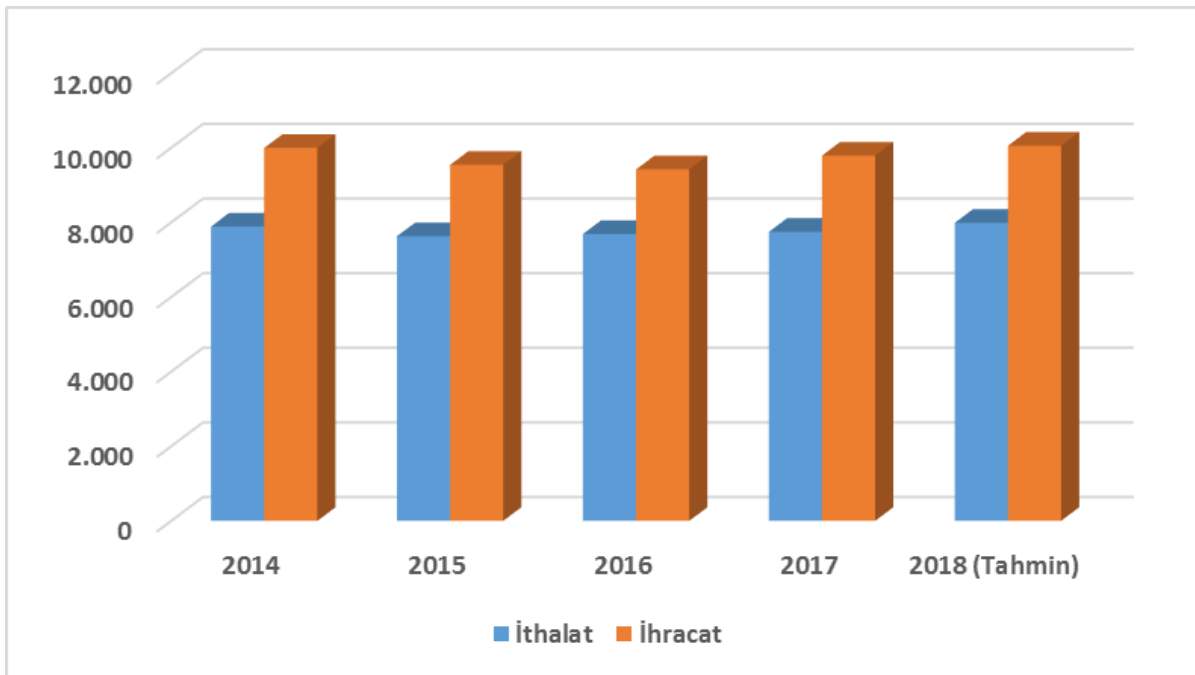
Kaynak: USDA

Şekil 1. Dünya Dana Eti Arzı (1000 Ton)

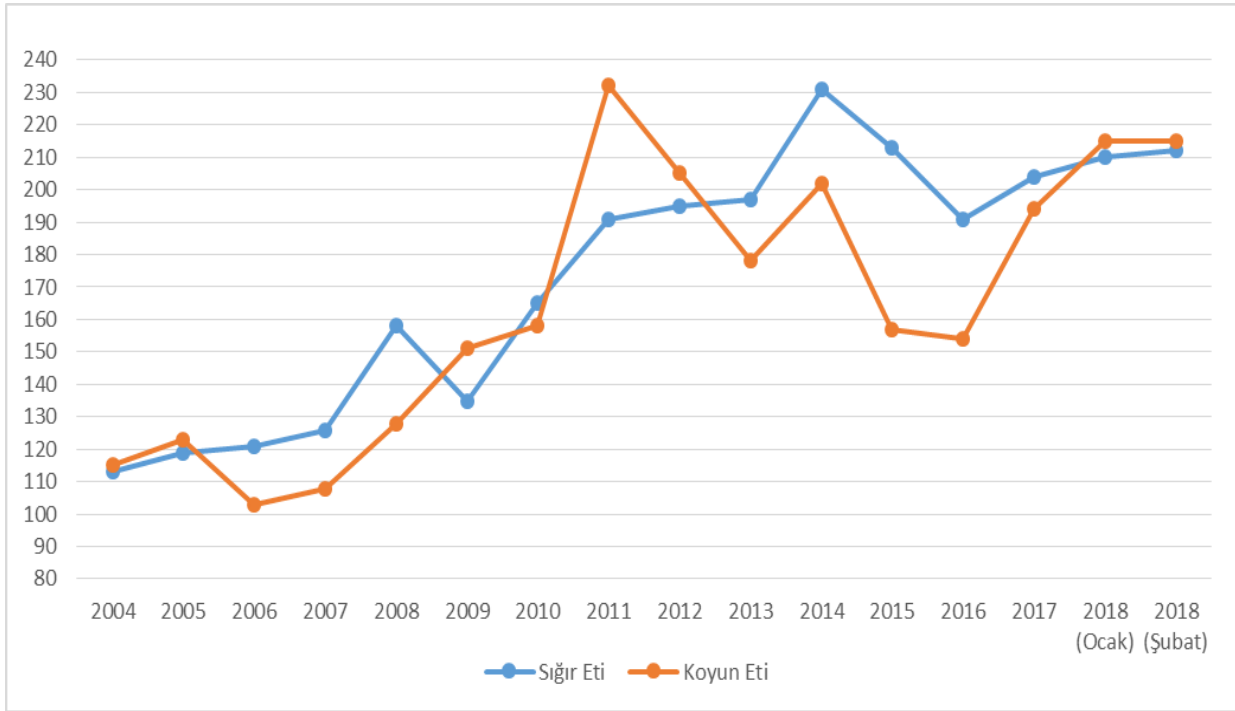

Şekil 2. Dünya Dana Eti Üretim ve Tük.(Bin ton) Kaynak: USDA

Şekil 3. Dünya Dana Eti İthalat ve İhr. (Bin Ton) Kaynak: USDA

Dünya Fiyatları

Şekil 4. FAO Hayvancılık Fiyat Endeksi

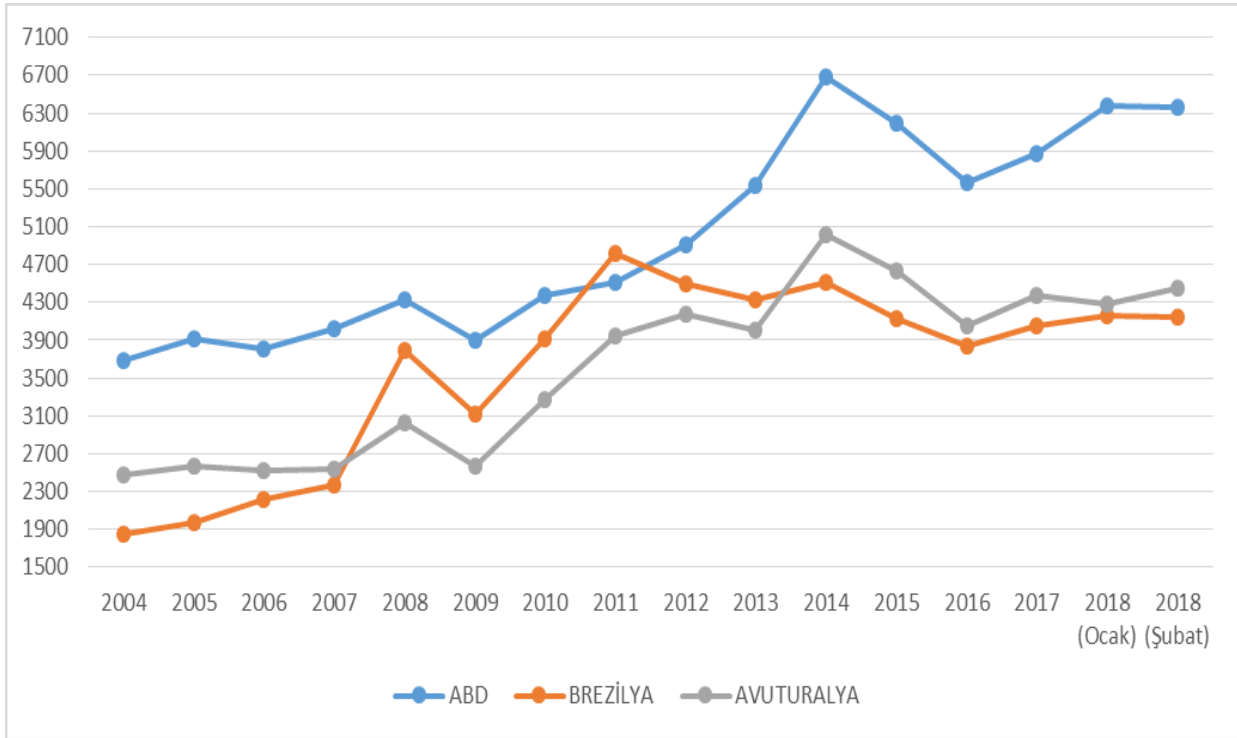
Uluslararası piyasalarda sığır ve koyun eti fiyatları 2017 Ocak ayından haziran ayına kadar artış gösterirken, sonraki aylarda yoğun rekabet ve ithalat talebiyle fiyatlar dengelenmiştir. FAO verilerine göre uluslararası et fiyat endeksi rakamları incelendiğinde 2012 yılında 195 olan sığır eti fiyat endeksi, 2014 yılında %18 artarak 231 seviyesine ulaşmıştır. 2017 yılında %13 azalışla 204 olan endeks, bu dönemden sonra artış göstermeye başlamış ve 2018 Ocak ayında yaklaşık %3 artış göstererek 210, Şubat ayında ise 212 olmuştur (Şekil 4).

Koyun eti fiyat endeksi incelendiğinde ise, son 15 yıllık dönemde en yüksek seviyeye 2011 yılında 232 ile ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren düşüş göstermeye başlamış ve 2016 yılında %34 düşüşle 154 seviyesine gerilemiştir. Bu yıldan itibaren tekrar yükselişe geçerek 2017 yılında 194, 2018 Ocak ve Şubat ayında ise 215 olarak gerçekleşmiştir. Çin başta olmak üzere önemli bazı ülkelerin ithalat talebinin artması küçükbaş hayvan fiyatlarını artırmada önemli bir etken olmuştur (Şekil 4).

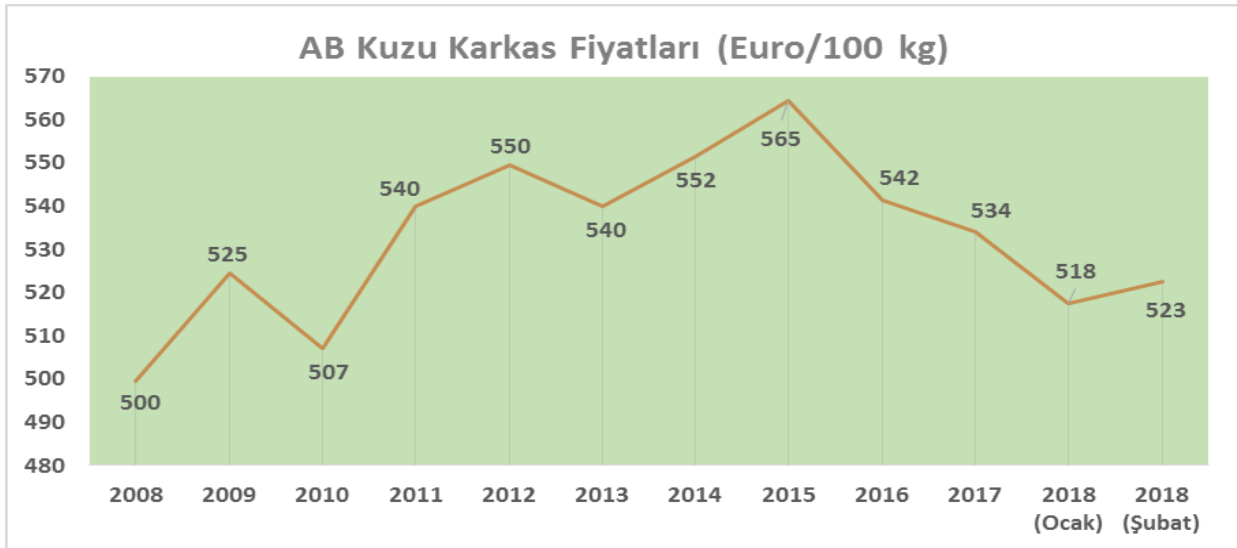
Dünya sığır eti ihraç fiyatları için üretim ve ticarete önemli bir paya sahip ülkeler

incelenmiştir. Dünya sığır eti ihraç fiyatlarının en yüksek olduğu ülke ABD'dir. 2008 yılında 4,325 \$/ton olan fiyatlar 2014 yılında yaklaşık %54 artışla 6.678 \$/Ton ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde Avustralya'da 5.016 \$/ton ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemdeki artış oranı ise %66 seviyesine ulaşmıştır. 2017 yılında 4.378 \$/Ton, 2018 Ocak ayında 4.289 \$/Ton, Şubat ayında ise 4.450 \$/ton olarak gerçekleşmiştir. Üretim ve ticaretinde önemli bir yeri olan Brezilyada ise 2008 yılında 3.785 \$/ton olan sığır eti fiyatları 2011 yılında %27 artışla en yüksek seviyesi olan 4816 \$/tona yükselmiştir. Bu yıldan itibaren düşüşe geçen fiyatlar 2017 yılında 4.047 \$/ton, 2018 Ocak ayında 4.166 \$/ton, Şubat ayında ise 4.140 \$/ton olarak gerçekleşmiştir (Şekil 5). AB'de ortalama kuzu karkas fiyatları incelendiğinde 2008 yılında 500 Euro/100 kg olan fiyatlar yıllar itibariyle dalgalanma göstermiş ve 2015 yılında 565 Euro/100 kg ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemdeki artış oranı %13 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıldan itibaren fiyatlar düşüşe geçmiş ve 2017 yılında 534 Euro/kg, 2018 Ocak ayında 518 Euro/100 kg, Şubat ayında ise 523 Euro/100kg seviyesine ulaşmıştır (Şekil 6).

Şekil 5. Sığır Eti İhraç Fiyatları \$/Ton (FAO)

Şekil 6. AB Kuzu Eti Karkas Fiyatları (Euro/100kg)

TÜRKİYE'DE DURUM VE TAHMİN

Kırmızı Et Durum

Hayvancılık; insanların sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi, kırsal alanda istihdam yaratılması, aile ekonomisinin desteklenmesi, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi, tarımda rantabilitenin artırılması ve AB'ye girişte en kritik alt sektör olması nedeniyle Türkiye için hayati bir öneme sahiptir.

Sağlıklı ve dengeli beslenmenin en önemli koşullarından biri kişi başına tüketilmesi gereken günlük proteinin %40-50'sinin hayvansal kaynaklı proteinlerden karşılanmasıdır (Aygün vd., 2004). Ancak Türkiye'de kişi başına tüketilen proteinin sadece %29'u hayvansal ürünlerden sağlanmaktadır (Gündüz vd., 2006). Bu oranın düşük olmasında hayvansal ürün fiyatları, tüketim alışkanlıkları ve tüketici tercihleri rol oynamaktadır.

Ekonomik yönden güçsüz olan, bütün yörelerde çalışma şekli hemen hemen birbirlerine benzeyen ve genellikle küçük ölçekli olan sığır besiciliği yapan bu işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve piyasada sıkça görülen fiyat dalgalanmaları karşısında ayakta kalabilmeleri güç olmaktadır. Bütün bunlara rağmen, hayvansal üretim faaliyeti gerek işletme sayısı ve gerekse ortaya çıkardığı ekonomik değer açısından çok önemli bir sektör durumundadır. Tarım sektöründe gelişme göstermiş olan ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %50'nin üzerindedir (Aydemir ve Pıçak, 2007). Türkiye'de yaklaşık 3 milyon tarım işletmesi bulunmakta ve bu işletmelerin %2,36'sında yalnızca hayvancılık yapılmakta, %67,43'ünde ise bitkisel ve hayvansal üretim birlikte gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2013a). Türkiye'de sığır besiciliği işletmeleri için kuruluş yeri seçiminde önemli iki faktör vardır. Bunlardan birincisi; beside çok miktarda kullanılan yemin ucuza temin edilmesi, ikincisi ise; pazara ulaşımın kolay olmasıdır. Bu nedenle sığır besiciliği faaliyetleri gerekli yem

kaynaklarının bol ve ucuz olduğu yörelerde yoğunlaşmaktadır (Sayılı, 2001).

Türkiye'de 2017 yılı itibariyle toplam büyükbaş hayvan sayısı 16,1 milyona ulaşmıştır. Hayvan sayısındaki Son 15 yıldaki artış %63 olmuştur. Sığır varlığının %46'sını kültür ırkı, %41'ini melez ırkı, %13'ünü ise yerli ırk sığırlar oluşturmaktadır (Ek Tablo 10). Küçükbaş hayvan varlığı ise 2009 yılına kadar azalmış bu yıldan sonra bakanlığın küçükbaş hayvancılığa yönelik uygulamış olduğu desteklerin artırılması ve küçükbaş hayvancılığın teşvik edilmesi nedeniyle artmaya başlamıştır. Koyun-Keçi varlığı 1991'de 51 milyon baş iken 2009 yılında en düşük seviyesi olan 26,7 milyon başa kadar düşmüştür. Bu yıldan itibaren tekrar yükselişe geçerek 2017 yılı itibariyle 44 milyon başa ulaşmıştır. Son 15 yıldaki hayvan varlığında ise %38'lik bir artış olmuştur. Küçükbaş hayvancılıkta en büyük azalış tiftik keçisinde görülmüştür. 1991 yılında 1,1 milyon baş olan tiftik keçisi sayısı 2009 yılında 147 bin başa düşmüş, 2017 yılında ise 216 bin başa kadar yükselmiştir. (Ek Tablo 11).

Toplam kırmızı et üretiminin %88,3'ü büyükbaş, %11,7'si ise küçükbaş hayvancılıktan sağlanmaktadır. 2005 yılında 408 bin ton olan kırmızı et üretimi 2014 yılında 1 milyon ton seviyesini aşmış, 2017 yılında ise 1 milyon 136 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Kırmızı et üretim miktarındaki artışta hayvan sayısındaki artışın yanı sıra birim hayvan başına düşen verimdeki artışın da etkisi büyüktür. 2011 yılında 250 kg olan ortalama sığır karkas ağırlığı, 2015 yılında 270 kg'a ulaşmıştır. Toplam ithalat miktarı kırmızı etteki talebe bağlı olarak yıllar itibariyle değişkenlik göstermiştir. 2013 yılında 6 bin ton ithalat miktarı, 2014 yılında 640 ton, 2017 yılında ise 19 bin ton olmuştur. Son dönemde arz açığını karşılamak amacıyla ithalat miktarının 2018 yılında artacağı düşünülmektedir. 2017 yılında en fazla kırmızı etin ithal edildiği ülkeler Polonya ve Fransa olmuştur. Kırmızı ette ihracat kaleminin

önemli bir yeri olmazken son 5 yılda ortalama 70 tonluk bir ihracat gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında en fazla ihracat yapılan ülkeler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Irak ve Birleşik Arap Emirlikleri olarak öne çıkmıştır. Toplam arz miktarı ise üretimdeki artışta etkisiyle sürekli artış göstermiştir. 2014 yılında toplam kırmızı et arzı 1 milyon ton iken, 2017 yılında bu değer 1,1 milyona yaklaşmıştır. Son yıllarda kırmızı ete

olan talep artışı nedeniyle toplam kırmızı et tüketimi artış göstermiştir. 2014 yılına göre tüketim miktarı 2017 yılında %12'lik bir artış göstererek yaklaşık 1,1 milyon ton seviyesine ulaşmıştır (Tablo 5).

Üretim miktarındaki artış ile birlikte kişi başına tüketim miktarı da artış göstermiştir. 2014 yılında ortalama 13 kg olan kırmızı et tüketimi 2016 yılında 15 kg'a yükselmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Türkiye Kırmızı Et Arz ve Kullanımı (Bin Ton)

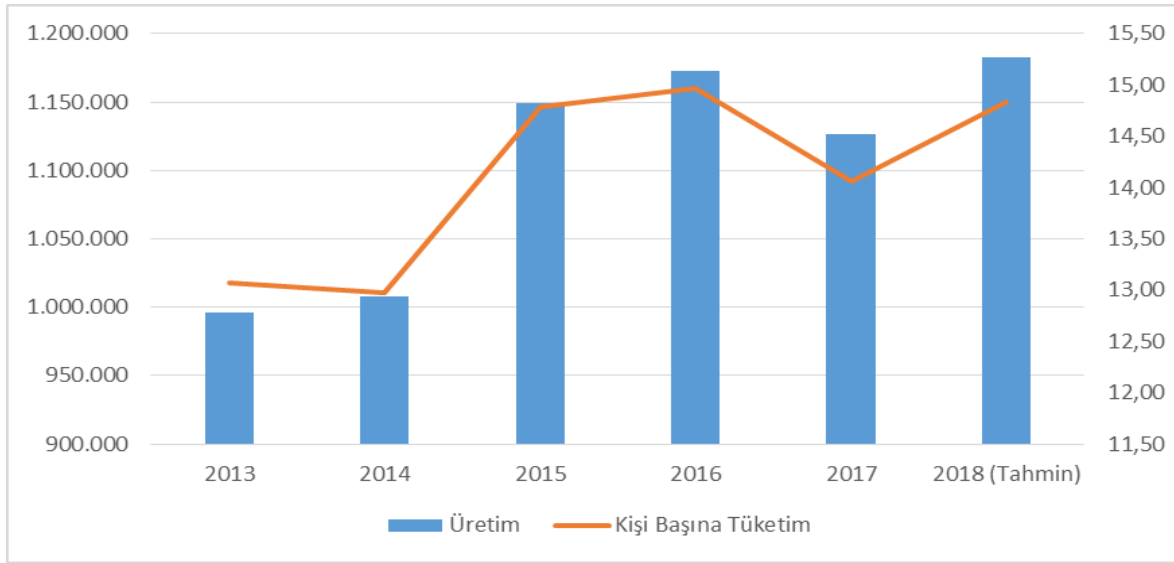
	2014	2015	2016	2017	2018 (Tah.)
ARZ					
Üretim	1.008.272	1.149.262	1.173.042	1.126.403	1.182.723
İthalat	640	17.574	5.720	18.879	24.835
Toplam Arz	1.008.912	1.166.836	1.178.762	1.145.282	1.207.558
KULLANIM					
Tüketim	1.008.869	1.166.778	1.178.632	1.145.181	1.207.517
İhracat	43,5	57,8	129,7	101,4	41,2
Toplam Kullanım	1.008.912	1.166.836	1.178.762	1.145.282	1.207.558
Kişi Başına Tük. (kg)	12,98	14,79	14,97	14,06	14,84

Kaynak: TÜİK ve TEPGE Hesaplamaları

Kırmızı Et Tahmini

Türkiye'de hayvan başına verim artışı, hayvancılığa yönelik uygulanan projelerin ve desteklerin de etkisiyle 2018 yılında Türkiye kırmızı et üretiminin önceki yıllarda meydana gelen artışa paralel olarak 2017 yılına göre %5 artışla yaklaşık 1,2 milyon ton seviyelerine ulaşacağı tahmin edilmektedir. İthalat miktarının da ise bir önceki yıla göre artacağı ve 13 bin ton seviyelerine ulaşacağı düşünülmektedir. 2014-

2016 yılları arasındaki üretim miktarındaki artışa paralel olarak toplam arz miktarının da artacağı, ihracat miktarının da 2017 yılına göre yaklaşık %50 artışla 316 tona ulaşacağı, tüketim miktarının ise artacağı tahmin edilmektedir. 2012 yılında kişi başına kırmızı et tüketimi 12,4 kg olarak gerçekleşirken 2014 yılında bu rakamın 12,9 kg, 2016 yılında ise yaklaşık 15 kg seviyesine çıkmıştır. 2018 yılında da bu seviyelerde olacağı beklenmektedir (Tablo 5).

Şekil 7- Türkiye Kırmızı Et Üretim ve Kişi başına Tüketim

Kaynak: TÜİK, 2016

Büyükbaş Kırmızı Et Durum

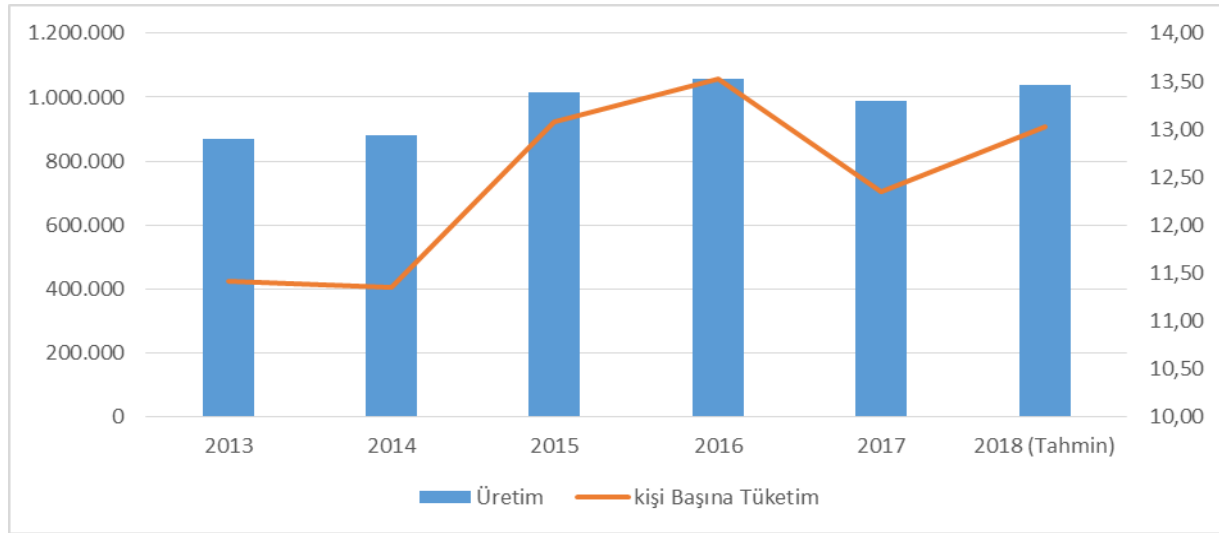
Türkiye büyükbaş et arz ve kullanımı 2009 yılından itibaren sürekli artış göstermiştir. 2014 yılında 882 bin ton olan üretim miktarı %20 artışla 2015 yılında 1 milyon 60 bin tona ulaşmıştır. 2017 yılında ise üretim bir miktar düşerek 987 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. Büyükbaş et üretim miktarındaki artışta hayvan sayısındaki artışın yanı sıra birim hayvan başına düşen verimin de etkisi büyüktür. 2015 yılında toplam büyükbaş hayvan varlığı illere göre incelendiğinde Konya, Erzurum ve İzmir en önemli 3 il olarak ön plana çıkmaktadır. Konya 869 bin, Erzurum 731 bin, İzmir ise 695 bin büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. Bu üç il toplam hayvan varlığının yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır. İzmir, Diyarbakır ve Balıkesir ise hayvan sayısı bakımından diğer önemli iller arasında yer almaktadır (Ek Tablo 14). Türkiye

büyükbaş kırmızı et ithalat miktarı talebe bağlı olarak yıllar itibariyle değişkenlik göstermiştir. 2014 yılında 640 ton olan ithalat miktarı 2015'de 17,5 ton, 2016'da 5,7 ton ve 2017'de 18,8 ton olarak gerçekleşmiştir. Toplam arz miktarı ise üretimdeki artışında etkisiyle sürekli artış göstermiştir. 2014 yılında toplam büyükbaş et arzı 883 bin ton iken, 2017 yılında 997 bin tona ulaşmıştır. Son yıllarda kırmızı ete olan talep artışı nedeniyle büyükbaş kırmızı et tüketimi de artış göstermiştir. Kişi başına tüketim ise toplam arz ve tüketim miktarındaki artışa paralel olarak 2014 yılında 11,4 kg, 2015 yılında 13,1 kg, 2016 yılında 13,5 kg ve 2017 yılında ise 12,3 kg olarak gerçekleşmiştir. Miktar olarak toplam arz ve kullanımı etkilemeyecek kadar düşük olmakla birlikte, kırmızı et ihracat miktarı 2012 yılında 94 ton iken, 2015 yılında 47 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Arz ve Kullanımı (Ton)

	2014	2015	2016	2017	2018 (Tah.)
ARZ					
Üretim	881.999	1.014.926	1.059.195	987.482	1.036.856
İthalat	640	17.547	5.720	18.879	24.835
Toplam Arz	882.639	1.032.473	1.064.915	1.006.361	1.061.691
KULLANIM					
Tüketim	882.596	1.032.415	1.064.785	1.006.260	1.061.650
İhracat	43,5	57,8	129,7	101,4	41,2
Toplam Kullanım	882.639	1.032.473	1.064.915	1.006.361	1.061.691
Kişi Başına Tük.	11,35	13,08	13,53	12,34	13,03

Kaynak: TÜİK ve TEPGE Hesaplamaları

Şekil 8. Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Üretim ve Kişi Başına Tüketim

Kaynak: TÜİK, 2016

Büyükbaş Kırmızı Et Tahmini

Türkiye’de hayvan başına verim artışı ve hayvancılığa yönelik uygulanan projeler ve desteklerin etkisiyle 2018 yılında Türkiye büyükbaş kırmızı et üretiminin 1 milyon 37 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. İthalat miktarın da ise önceki yıllardaki artışın devam edeceği ve 2017 yılında 10 bin ton olan miktarın 2018 de 13 bin tona yükseleceği beklenmektedir. 2017 yılında üretim miktarındaki azalışa rağmen

toplam arz miktarının artacağı, ihracat miktarının ise hemen hemen aynı seviyede kalacağı bu sebeple tüketim miktarının biraz artacağı tahmin edilmektedir. 2014 yılında kişi başına büyükbaş kırmızı et tüketimi 11,4 kg iken, 2017 yılında 12,3 kg olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise büyükbaş kırmızı et tüketiminin yine 13 kg seviyesine çıkacağı düşünülmektedir.

Küçükbaş Kırmızı Et Durum

Beslenme, giyim, istihdam ve iç dış ticaretteki payları nedeniyle koyun ve keçi yetiştiriciliğinin Türkiye tarımında önemli ve vazgeçilemeyecek bir yeri vardır (Kaymakçı vd.,2000).

Türkiye, doğal yapısı ve çevresel koşullarına bakıldığında küçükbaş hayvancılık için çok elverişlidir. Türkiye'deki meraların büyük çoğunluğu düşük verimli olup, küçükbaş hayvancılık açısından daha uygundur. Özellikle koyun ve keçi yetiştiriciliği, Türkiye'de yapılabilecek en ucuz maliyetli hayvancılıktır (Aksoy ve Yavuz 2012).

Küçükbaş hayvanlar genelde kısa boylu ve verimsiz meralar ile nadas, anız ve bitkisel üretime uygun olmayan alanları değerlendirerek et, süt, yapağı, kıl ve deri gibi ürünlere dönüştürebilme yeteneklerine sahiptir (Bilginturan ve Ayhan 2009).

Türkiye'de bazı bölgelerde doğal kaynakların, özellikle çayır ve meraların, koyun ve keçilere daha uygun oluşu ve başta kırsal kesimdeki aileler olmak üzere, tüketim alışkanlıkları gibi etmenler, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için uygun bir ortam yaratmaktadır (Dellal vd. 2002a). Türkiye'de özellikle dağlık alanlarda keçi yetiştiriciliği kırsal alanda yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı olması bakımından çok önemlidir. Diğer taraftan, Türkiye'de keçi yetiştiriciliğinin önemini gösteren bir diğer unsur da keçi sütüne olan talebin artmasıdır.

Bu talebin artmasında günümüzde, anne sütüne eşdeğerdeki tek sütün keçi sütü olduğu görülmüştür (Davran vd. 2009).

Koyun ve keçi yetiştiriciliğine verilen destekler, özellikle 2007 yılından itibaren ıslah projeleri ve keçi ve koyun sütünün faydaları hakkındaki haberlerinde etkisiyle talep artışı meydana gelmiş ve koyun ve keçi varlığı son yıllarda artış göstermiştir. 2008-2009 döneminde meydana gelen hayvan sayısındaki düşüşün en büyük sebeplerinden birisi 2008 yılında meydana gelen

kuraklıktır. Bu dönemde yem hammaddesi olan arpa vb diğer yem bitkilerinin kuraklığında etkisiyle üretim azalmıştır.

Koyun-keçi üretiminin hayvansal üretim değerine yaptığı katkı, büyükbaş hayvancılığa göre düşük olmakla birlikte, özellikle marjinal kırsal alanlarda üreticiye gelir ve istihdam katkısı sağlaması itibariyle vazgeçilmez üretim dallarındandır (Demirbaş vd. 2009).

Türkiye'de 2010 yılı itibariyle 29,3 milyon baş küçükbaş hayvan varlığı, %51 artışla 2017 yılında 44,2 milyona ulaşmıştır (Ek Tablo 11).

Küçükbaş hayvan varlığına sahip iller incelendiğinde 2017 yılında küçükbaş hayvan sayısı 2,7 milyon baş ile en fazla Van iken, Konya 2,1 milyon baş ile ikinci, Şanlıurfa ili 1,7 milyon baş ile üçüncü, Diyarbakır ise 1,4 milyon baş ile dördüncü sırada yer almaktadır. Bu dört il toplam küçükbaş hayvan varlığının %19'unu oluşturmaktadır. Ağrı, Mersin, Diyarbakır, Antalya, Ankara ve Siirt diğer önemli iller arasında yer almaktadır (Ek Tablo 15).

Türkiye küçükbaş kırmızı et arz ve kullanımı incelendiğinde; 2014 yılında yaklaşık 126 bin ton olan üretim miktarı %6 artışla 2016 yılında 134 bin tona yükselmiştir. 2017 yılında bir miktar azalan üretim miktarı 2018 yılında ise 138 bin ton seviyesine ulaşacağı beklenmektedir.

İhracat miktarı sürekli bir artış eğiliminde olsa bile oldukça düşük seviyelerdedir. 2010 yılında 2,5 ton olan küçükbaş hayvan et ihracatı, 2016 yılında 44 ton ile en yüksek seviyesine ulaşmış, 2017'de ise 27,7 tona yükselmiştir.

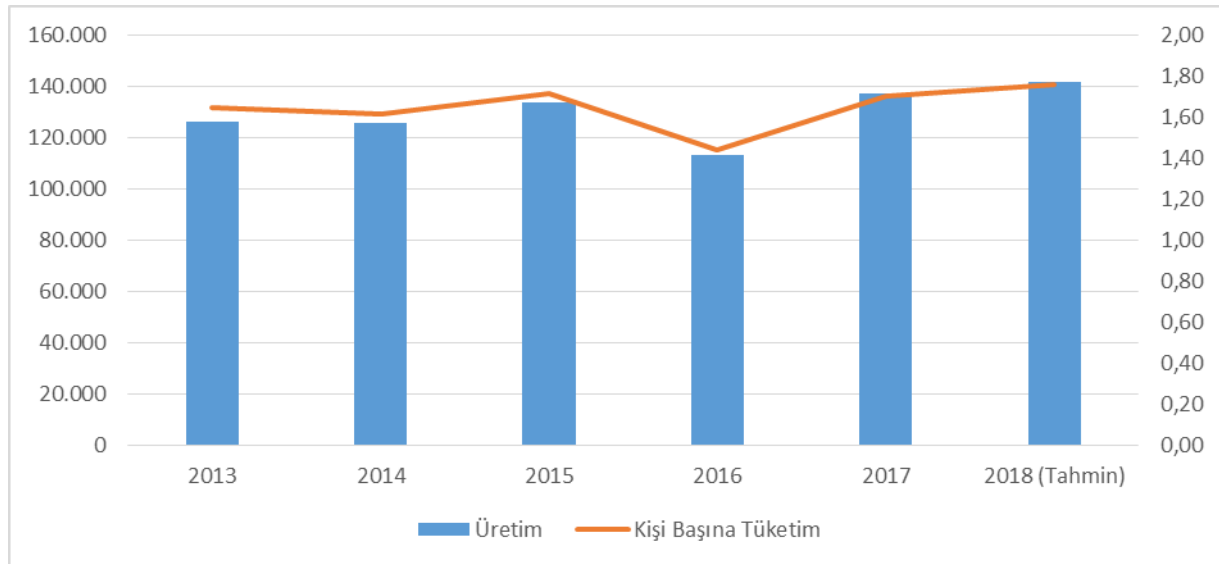
Son yıllarda küçükbaş kırmızı ete olan talep artışı nedeniyle toplam küçükbaş et tüketimi de artış göstermiştir. 2014 yılında 126 bin ton olan tüketim miktarı 2017 yılında 138 bin ton seviyesine ulaşmıştır. Kişi başına tüketim ise 2014 yılında ortalama 1,6 kg iken 2017'de 1,7 kg olmuştur.

Tablo 7. Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Arz ve Kullanımı (ton)

	2014	2015	2016	2017	2018 (Tah.)
ARZ					
Üretim	125.747	134.011	113.496	137.583	141.710
İthalat	0	0	0	0	0
Toplam Arz	125.747	134.011	113.496	137.583	141.710
KULLANIM					
Tüketim	125.746	134.004	113.452	137.555	141.709
İhracat	1,5	6,7	43,9	27,7	0,9
Toplam Kullanım	125.747	134.011	113.496	137.583	141.710
Kişi Başına Tüketim	1,6	1,7	1,4	1,7	1,8

Kaynak: TÜİK ve TEPGE Hesaplamaları

Şekil 9-Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et üretim ve Tüketim (Ton)

Kaynak: TÜİK, 2018

Küçükbaş Kırmızı Et Tahmini

Beslenme açısından hayvansal kökenli besin maddeleri arasında önemli bir yere sahip olan kırmızı et protein açısından zengin bir besin maddesidir. Bu nedenle kırmızı et tüketimi insan sağlığı için vazgeçilmez bir gıda maddesidir. Hayvansal ürünlerde talep, yıllık nüfus artışı, üretim miktarları, nüfusun yaş ve cinsiyet itibarıyla dağılımı, gelir seviyesi ve dağılımı, fiyat ve diğer ürün fiyatlarına bağlıdır.

Türkiye’de kişi başına hayvansal ürünler tüketiminde ulaşılan seviye gelişmiş batı ülkelerinin ulaştığı seviyenin çok altındadır. Ülkemizde kişi başına tüketilen günlük kaloringin büyük bir miktarı (%85) bitkisel kalordir. 2014 yılı itibarıyla Türkiye’de kişi başına küçükbaş kırmızı et tüketimi 1,6 kg iken, 2017 yılında ise 1,7 kg seviyesine çıkmıştır. 2018 yılında bir miktar artışla 1,8 kg seviyelerde seyredeceği tahmin edilmektedir. Türkiye’de 2014-2017 yılları arasında yaklaşık %10 artışa geçen, üretimin 2018 yılında da artışa devam edeceği ve 2018 yılında 142 bin ton seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yine önceki yıllarda olduğu gibi üretimin talebi karşılaması nedeniyle 2018 yılında da ithalat olmayacağı düşünülmektedir.

Üretici ve Tüketici Fiyatları

Türkiye’de et ve et ürünleri tüketici fiyatları Ek Tablo 10’da verilmiştir. 2009’de 17,4 TL/kg olan dana eti tüketici fiyatı 2017 yılında 2,4 kat artışla 41,63 TL/kg olmuştur. 2018 yılının ilk iki ayında bir miktar düşüş olmakla birlikte yine 40 TL/kg seviyelerindedir. Koyun eti tüketici fiyatı 2009 yılında 17,1 TL/kg iken 2017 yılında 2,3 kat artışla 40,45 TL/kg seviyesine ulaşmıştır. 2018 yılının ilk iki ayında az da olsa artmaya devam etmiş olup, 2018 şubat ayında 42,57 seviyelerine ulaşmıştır. Aynı dönemde sucuk ve salam fiyatlarındaki artış oranı %100 ün üzerinde olmuştur. Türkiye’de sığır ve koyun eti karkas fiyatlarına bakıldığında ise 2014 yılında sığır eti

fiyatı 24,42 TL/kg iken 2017 yılında 28,71 seviyesine ulaşmıştır. Koyun eti karkas fiyatı da aynı dönemde 26,03 TL/kg dan 27,82 TL/kg seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde sığır ve koyun eti karkas fiyatı en yüksek seviyesine 2016 yılında ulaşmıştır. Bu yılda sığır eti karkas fiyatı 30,35 TL/kg, koyun eti karkas fiyatı ise 28,83 TL/kg düzeyine ulaşmıştır.

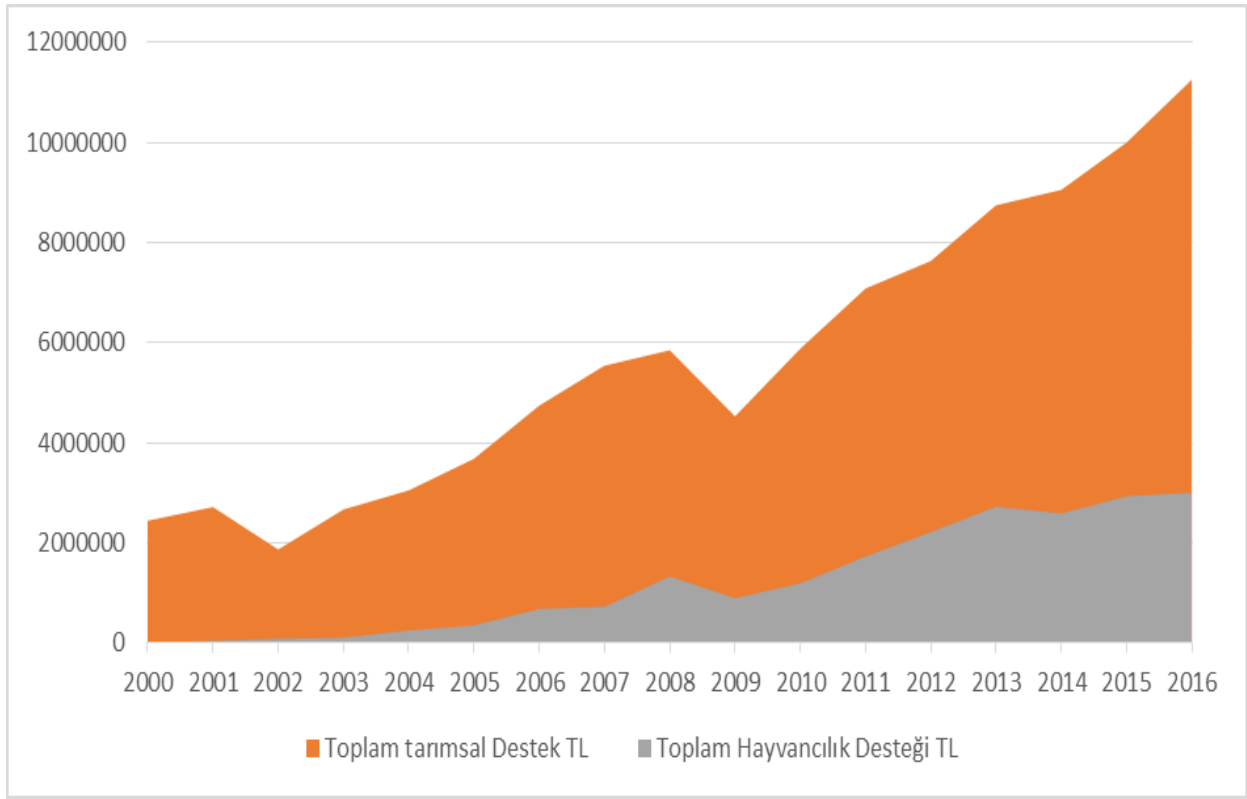
Desteklemeler

Hayvancılık faaliyetlerinde ırk ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaştırılması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili kontrol, takip ve standartların iyileştirilmesi için hayvancılık sektörünün desteklenmesi gerekmektedir (DPT,2015), Ek Tablo 25’de hayvancılık desteklerin yıllar itibarıyla değerleri ve toplam desteklerden aldıkları paylar görülmektedir. 2000 yılında 2,4 milyon TL olan toplam destek miktarı 2013 yılında 8,7 milyon TL, 2014 yılında ise 9 milyon TL 2015 yılında ise 10 milyon, 2016 yılında ise 11,2 milyon TL’ye ulaşmıştır. Aynı Dönemde hayvancılık desteklerinde ise önemli artışlar olmuştur. Hayvancılık desteklerinin 2000 yılında 12 bin TL iken 2014 yılında bu destek 2,5 Milyon TL’ye ulaşmıştır. 2016 yılında ise 2014 yılına göre %16 artışla 3 milyon TL’ye ulaşmıştır. Toplam destekler içinde hayvancılık desteklerinin aldığı pay 2000 yılında %0,5 iken, 2013 yılında %31 ile en yüksek seviyesine ulaşırken, 2016 yılında %27 oranında gerçekleşmiştir.

Türkiye’de hayvancılık destekleri Ek Tablo 30’da verilmiştir. Bu destekler içerisinde en büyük payı büyükbaş hayvan desteği alırken, ikinci sırada ıslah amaçlı küçükbaş hayvan yetiştirici birlikleri desteği, üçüncü sırada ise yem bitkisi üretim desteği gelmektedir. Çiğ sütün değerlendirilmesi, süt prim desteği, buzağı desteği ve su ürünleri desteği diğer önemli destek kalemleridir

Şekil 10. Türkiye’de Tarımsal Destekler ve Hayvancılık Destekleri (TL)

KAYNAKLAR

- Aksoy, A. ve Yavuz F. 2012.**“Çiftçilerin Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğini Bırakma Nedenlerinin Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği” Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, Erzurum
- Anonim 2006,** IX. Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu raporu, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Anonim 2010,** Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve iktisadi Rapor,2007-2010,Ankara
- Anonim 2012,** OECD-FAO, Tarım Görünüm Raporu 2012-2021
- Anonim 2014a,**USDA-Livestock and PoultryWorld Markets and Trade Nisan 2014
- Anonim 2014b,** www.faostat.fao.org.tr (Erişim: 10.06.2014)
- Anonim 2014c,** Türkiye İstatistik Kurumu Web sayfası (Erişim tarihi :01.07.2014)
- Anonim 2014d,** www.setbir.org.tr (Erişim tarihi: 05.05.2014)
- Anonim 2014e,** Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Hayvancılık Genel Müdürlüğü kayıtları
- Anonim 2014 f,** IMS – GIRA Dünya Kırmızı Et ve Beyaz Et Durum Raporu, 2012
- Anonim 2014g,** www.yem.org.tr (Erişim tarihi: 05.04.2014)
- Anonim 2015,** www.tarim.gov.tr (Erişim tarihi 20.11.2015)
- Anonim 2016,** OECD-FAO, Tarım Görünüm Raporu 2016
- Anonim 2018,** OECD-FAO, Tarım Görünüm Raporu 2018
- Aygün, T., Karakuş, F., Yılmaz, A., Ülker, H., 2004,** "Van İli Merkez İlçede Kırmızı Et Tüketim Alışkanlığı", 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 1-4 Eylül, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Isparta.
- Aydemir, C., Pıçak, M., 2007,** "GAP Bölgesi'nde Hayvancılığın Gelişimi ve Türkiye İçindeki Konumu", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (22), 13-37.
- Bilginturan, S. ve Ayhan V. 2009.** “Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma”Zootekni Derneği Hayvansal Üretim Dergisi 50 (1):1-8-İzmir
- Dağdemir, V., 2005,** "Bayburt İli Kop ve Burnaz Dere Havzalarında Hayvancılık Yapan İşletmelerin Genel Durumu ve Kooperatifleşmeye Bakış Açısı", Kooperatifçilik Dergisi, 147, 48-57
- Davran, M.K., Ocak, S., Secer, A. 2009.** An analysis of socio-economic and environmental sustainability of goat production in the Taurus Mountains Villages in Eastern Mediterranean Region of Turkey, with consideration of gender roles. Tropical Animal Health and Production, 41(7), 1151-1155.

- Dellal, G., Eliçin, A., Tekel, N, Dellal, İ. 2002.** GAP Bölgesi'nde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü Yayınları Yayın No: 83, Ankara
- Demirbaş, N.,Tosun, D., Taşkın, T. 2009.** AB Üyesi Kimi Akdeniz Ülkeleri ve Türkiye'de Koyun-Keçi Üretim ve Dış Ticareti. Hayvansal Üretim, 50(1): 45-53
- Gündüz, O., Esengün, K., Göktolga, Z.,G., 2006,** "Ailelerin Et Tüketimleri Üzerine Bir Araştırma: Tokat İli Örneği", VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt: II, Antalya, 1152-1160.
- Kaymakçı, M., Eliçin, A., Tuncel, E., Pekel, E., Karaca, O., Işın, F., Taşkın, T., Aşkın, Y., Emsen, H., Özder, M., Selçuk, E., Sönmez, R. 2000.** Türkiye'de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği. Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Ankara
- Lorcu, F., Acar Polat, B., 2012,** "Türkiye'de Kırmızı İthal Et", Hayvansal Üretim, 53(1), 14-20.
- Sayılı, M., 2001,** Amasya İli Suluova İlçesinde Sığır Besiciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1-Dünya Dana Eti Arz Kullanımı (Ton)

Ülkeler	Arz				Kullanım	
	Baş. Stok	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Bitiş Stokları
2014						
Dünya	691	61.093	7.881	9.992	59.024	649
ABD	267	11.075	1.337	1.167	11.241	271
AB-28	-	7.443	372	301	7.514	0
Brezilya	-	9.723	82	1.909	7.896	-
Çin	60	6.890	417	30	7.277	0
Arjantin	-	2.700	-	197	2.503	-
Avustralya	90	2.595	11	1.851	790	55
Hindistan	-	4.100	-	2.082	2.018	-
Rusya	-	1.375	929	10	2.294	-
Kanada	27	1.099	284	378	996	36
2015						
Dünya	649	60.022	7.647	9.537	58.164	617
ABD	271	10.817	1.529	1.028	11.276	313
AB-28	0	7.691	363	303	7.751	0
Brezilya	-	9.425	61	1.705	7.781	-
Çin	0	6.700	663	24	7.339	0
Arjantin	-	2.720	-	186	2.534	-
Avustralya	55	2.547	13	1.854	735	26
Hindistan	-	4.100	-	1.806	2.294	-
Rusya	-	1.355	621	10	1.966	-
Kanada	36	1.045	280	390	929	42
2016						
Dünya	617	60.486	7.666	9.439	58.728	602
ABD	313	11.389	1.370	1.120	11.664	288
AB-28	0	7.850	370	330	7.890	0
Brezilya	-	9.284	65	1.850	7.499	-
Çin	0	6.900	825	22	7.673	30
Arjantin	-	2.600	-	210	2.390	-
Avustralya	26	2.075	13	1.385	717	12
Hindistan	-	4.250	-	1.850	2.400	-
Rusya	-	1.340	585	10	1.915	-
Kanada	42	1.130	260	430	950	52
2017						
Dünya	614	61.373	7.748	9.791	59.362	582
ABD	350	12.109	1.341	1.285	12.191	324
AB-28	0	7.890	340	400	7.830	0
Brezilya	0	9.450	55	1.760	7.745	0
Çin	30	7.070	925	20	7.985	20
Arjantin	0	2.760	0	280	2.480	0
Avustralya	0	2.125	14	1.450	689	0
Hindistan	0	4.250	0	1.825	2.425	0
Rusya	0	1.315	520	11	1.824	0
Kanada	35	1.175	225	475	915	45

Kaynak: USDA, 2018

Ek Tablo 2- Dünya Büyükbaş Arz Kullanımı (Bin Baş)

Ülkeler	Arz			Kullanım		
	Başlangıç Stokları	Üretim	İthalat	İhracat	Toplam Kesim	Bitiş Stokları
2015						
Dünya	979.639	288.562	2.653	4.803	235.012	988.599
Hindistan	301.100	67.000	-	0	37.000	302.600
Çin	100.450	49.000	129	12	48.000	100.275
Brezilya	213.035	48.220	2	212	38.365	219.180
ABD	89.143	34.302	1.984	73	29.319	91.988
AB-28	88.406	29.900	0	810	26.556	89.152
Arjantin	51.545	14.200	-	0	12.430	52.565
Avustralya	29.102	9.394	-	1.336	9.674	27.413
Rusya	19.152	6.600	144	25	6.655	18.838
Meksika	17.120	6.850	23	1.213	5.975	16.615
Kanada	11.925	4.298	36	832	2.912	11.995
Ukrayna	3.996	2.251	1	45	2.291	3.875
2016						
Dünya	988.527	288.234	2.778	4.841	236.840	995.199
Hindistan	302.600	67.500	0	0	38.000	303.600
Çin	100.275	50.000	133	17	50.000	99.173
Brezilya	219.180	48.250	3	293	37.595	226.045
ABD	91.918	35.083	1.708	69	31.158	93.585
AB-28	89.152	30.050	0	997	27.268	89.078
Arjantin	52.565	14.000	0	0	1.250	53.515
Avustralya	27.413	6.600	0	1.154	59	24.971
Rusya	18.879	6.600	63	11	6.548	18.638
Meksika	16.615	7.100	31	1.030	5.955	16.490
Kanada	11.990	4.297	33	766	3.092	11.850
Ukrayna	3.861	2.160	3	51	2.137	3.798
2017						
Dünya	995.199	293.421	3.014	4.532	240.534	1.004.067
Hindistan	303.600	68.200	0	0	38.400	305.000
Çin	99.173	50.500	120	15	50.500	98.100
Brezilya	226.045	48.350	0	350	38.160	232.350
ABD	93.585	36.300	1.815	120	33.193	94.400
AB-28	89.078	30.030	0	1.000	27.280	89.030
Arjantin	53.515	14.200	0	0	1.200	54.215
Avustralya	24.971	9.050	0	800	56	25.500
Rusya	18.638	6.480	35	8	6.435	18.380
Meksika	16.490	7.425	31	1.200	6.010	16.585
Kanada	11.850	4.300	50	665	3.300	11.715
Ukrayna	3.798	2.080	1	70	2.011	3.760

Kaynak: USDA, 2016

Ek Tablo 3-Uluslararası Et Fiyat Endeksi (2002-2004=100)

Yıllar	Sığır Eti Fiyat Endeksi	Koyun Eti Fiyat Endeksi
2006	121	103
2007	126	108
2008	158	128
2009	135	151
2010	165	158
2011	191	232
2012	195	205
2013	197	178
2014	231	202
2015	213	157
2016	191	154
2017	204	194
2018 (Ocak)	210	215
2018 (Şubat)	212	215

Kaynak: FAO, 2018

Ek Tablo 4-Sığır Eti İhraç Fiyatları (\$/Ton)

Yıllar	ABD	Brezilya	Avusturalya
2006	3803	2219	2522
2007	4023	2367	2544
2008	4325	3785	3024
2009	3897	3118	2562
2010	4378	3919	3272
2011	4516	4816	3944
2012	4913	4492	4176
2013	5535	4326	4009
2014	6678	4515	5016
2015	6201	4130	4638
2016	5569	3836	4059
2017	5871	4047	4378
2018 (Ocak)	6380	4166	4289
2018 (Şubat)	6360	4140	4450

Kaynak: FAO, 2018

Ek Tablo 5-Dünyada Sığır-Dana Eti Tüketimi (kg)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Arjantin	39.5	37.9	40.2	43.2	49.4	40.4	38.6	41.2
Uruguay	43.6	39.8	36.3	37	44.2	46.4	43.1	43.2
Brezilya	25.1	24.5	24.7	26.2	26.5	24.2	25.7	26.5
ABD	27.6	26.5	26.3	25.8	24.8	24.8	25.6	25.8
Avustralya	25.3	23.3	22.4	23.7	23.6	22.8	22.1	20.9
İsrail	18.9	19.6	19.3	20.7	20.4	20.2	19.9	20.0
Şili	15.4	14.1	14.6	17.1	16.9	15.0	17.8	18.1
Kanada	20.2	19.7	19.8	19.5	18.0	17.4	17.4	18.4
Kazakistan	18.6	17.2	16.3	16.4	17.2	16.9	17.3	17.2
Yeni Zelanda	19.4	19.7	18.4	15.7	14.7	14.5	14.2	12.9
Rusya	13.3	13.5	14.1	12.9	12.6	12.1	9.8	10.6
Kolombiya	11.7	12.3	12.6	12	12.2	12.1	11.7	11.7
Kore	8.4	8.8	9.0	9.2	9.4	9.6	10.3	10.3
Güney Afrika	11.5	11.1	11.2	11.0	11.0	10.7	10.9	10.9
Mısır	9.8	9.4	9.5	9.5	9.9	10.1	9.2	9.3
AB (28 Ülke)	11.4	11.1	10.8	10.5	10.6	10.8	11.1	11.0

Kaynak: OECD, 2018

Ek Tablo 6-Dünyada Kişi Başına Koyun ve Keçi Eti Tüketimi (kg)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cezayir	5.4	6.5	6.6	6.9	7.1	7.1	7.1	7.1
Avustralya	9.0	8.0	8.7	8.7	8.1	7.4	8.6	8.5
Mısır	1.4	1.3	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3
Kazakistan	7.7	7.9	8.1	8.1	8.1	8.1	8.0	7.9
Suudi Arabistan	4.9	5.3	5.5	5.4	5.5	5.5	5.3	5.3
Yeni Zelanda	2.7	7.8	7.6	6.0	2.4	4.4	2.4	3.0
Etiyopya	1.4	1.3	1.4	1.4	1.4	1.3	1.2	1.2
İran	2.8	3.0	3.2	3.1	3.2	3.2	3.3	3.2
Uruguay	4.3	5.0	4.8	3.4	4.4	5.7	6.6	6.5
Güney Afrika	3.1	2.9	3.0	3.0	3.1	3.1	3.0	3.0
Çin	2.6	2.6	2.7	2.8	2.9	3.0	3.1	3.1
Nijerya	2.5	1.2	1.8	2.4	2.4	2.4	2.3	2.3
Pakistan	2.2	2.2	2.2	2.2	2.1	2.1	2.1	2.1
İsrail	1.6	1.8	1.8	1.8	1.9	1.9	1.8	1.8
Avrupa Bir.(28 Ülke)	2.0	2.0	1.9	1.8	1.8	1.8	1.9	1.9

Kaynak: OECD, 2018

Ek Tablo 7.Dünya Et üretim projeksiyonu (Bin Ton)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Koyun ve Keçi Eti	14.711	15.045	15.343	15.760	16.103	16.405	16.719
Sığır Eti	69.942	70.652	71.187	71.854	72.621	73.400	74.146

Kaynak: OECD

Ek Tablo 8 -Dünya Koyun Eti Üretimi ve Projeksiyonu (Bin ton)

Ülkeler	2015	2025
Dünya	14.137	17.438
Çin	4.256	5.728
Afrika	2.972	4.019
Avrupa Birliği	1.241	1.274
Hindistan	742	775
Avustralya	735	849
Yeni Zelanda	485	444
Pakistan	463	582
İran	298	387
Cezayir	307	393
Rusya	191	199
Güney Afrika	174	188
Mısır	131	158
ABD	76	80

Kaynak: OECD, 2017

Ek Tablo 9- Türkiye Et ve Et Ürünleri Tüketici Fiyatları (TL/kg)

Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (Ocak)	2018 (Şubat)
Dana Eti	17.4	24.1	23.3	23.8	24.5	28.43	35.82	38,42	41,63	40,01	39,87
Koyun Eti	17.1	23.8	26.2	25.4	25.2	26.76	29.40	33,71	40,45	40,52	42,57
Sucuk	26.5	32.9	33.4	34.8	37.4	43.84	51.04	53,68	57,66	59,60	60,44
Salam	21.5	25.3	27.7	27.6	28.9	33.64	40.16	38,52	37,19	37,44	38,72

Kaynak: TÜİK, 2016

Ek Tablo 10-Türkiye’de Türlerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları (Adet)

Yıllar	Sığır			Manda	Toplam
	Kültür	Melez	Yerli		
1991	1.253.865	4.033.375	6.685.683	366.150	12.339.073
1995	1.702.000	4.776.000	5.311.000	255.000	12.044.000
2000	1.806.000	4.738.000	4.217.000	146.000	10.907.000
2001	1.854.000	4.620.000	4.074.000	138.000	10.686.000
2002	1.859.786	4.357.549	3.586.163	121.077	9.924.575
2003	1.940.506	4.284.890	3.562.706	113.356	9.901.458
2004	2.109.393	4.395.090	3.564.863	103.900	10.173.246
2005	2.354.957	4.537.998	3.633.485	104.965	10.631.405
2006	2.771.818	4.694.197	3.405.349	100.516	10.971.880
2007	3.295.678	4.465.350	3.275.725	84.705	11.121.458
2008	3.554.585	4.454.647	2.850.710	86.297	10.946.239
2009	3.723.583	4.406.041	2.594.334	87.207	10.811.165
2010	4.197.890	4.707.188	2.464.722	84.726	11.454.526
2011	4.836.547	5.120.621	2.429.169	97.632	12.483.969
2012	5.679.484	5.776.028	2.459.400	107.435	14.022.347
2013	5 954 333	6 112 437	2 348 487	117 591	14.532.848
2014	6.178.757	6.060.937	1.983.415	121.826	14.223.231
2015	6.385.343	5.733.803	1.874.925	133.766	14.127.837
2016	6 588 527	5 758 336	1 733 292	142 073	14.222.228
2017	7 804 588	6 536 073	1 602 925	161 439	16.105.025

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 11-Tür ve Irklarına Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları (Baş)

Yıl	Koyun - Yerli	Koyun - Merinos	Keçi - Kıl	Keçi - Tiftik
1992	38.575.828	840.110	9.439.600	1.014.340
1993	36.709.000	832.000	9.192.000	941.000
1994	34.823.000	823.000	8.767.000	797.000
1995	32.985.000	806.000	8.397.000	714.000
1996	32.234.000	838.000	8.242.000	709.000
1997	29.376.000	862.000	7.761.000	615.000
1998	28.560.000	875.000	7.523.000	534.000
1999	29.425.000	831.000	7.284.000	490.000
2000	27.719.000	773.000	6.828.000	373.000
2001	26.213.000	759.000	6.676.000	346.000
2002	24.473.826	699.880	6.519.332	260.762
2003	24.689.169	742.370	6.516.088	255.587
2004	24.438.459	762.696	6.379.900	230.037
2005	24.551.972	752.353	6.284.498	232.966
2006	24.801.481	815.431	6.433.744	209.550
2007	24.491.211	971.082	6.095.292	191.066
2008	22.955.941	1.018.650	5.435.393	158.168
2009	20.721.925	1.027.583	4.981.299	146.986
2010	22.003.299	1.086.392	6.140.627	152.606
2011	23.811.036	1.220.529	7.126.862	151.091
2012	25.892.582	1.532.651	8.199.184	158.102
2013	27.485.166	1.799.081	9.059.259	166.289
2014	29.033.981	2.106.263	10.167.125	177.811
2015	29.302.358	2.205.576	10.210.338	205.828
2016	28.832.669	2.151.264	10.137.534	207.765
2017	31.257.408	2.420.228	10.419.027	215.645

Kaynak: TÜİK, 2016

Ek Tablo 12- Türkiye'de Büyükbaş ve Küçükbaş Kesilen Hayvan Sayıları (Baş)

Yıllar	Sığır	Koyun	Keçi
1991	2.162.860	7.926.513	1.198.008
2000	2.101.583	6.110.853	1.166.169
2006	1.750.997	4.763.394	803.063
2007	2.003.991	6.428.866	1.256.348
2008	1.736.107	5.588.906	767.522
2009	1.502.073	3.997.348	606.042
2010	2.602.246	6.873.626	1.219.504
2011	2.571.765	5.479.546	1.254.092
2012	2.791.034	4.541.122	926.799
2013	3.430.723	4.958.226	1.340.909
2014	3.712.281	5.197.289	1.570.239
2015	3.765.077	5.008.411	1.999.241
2016	3.900.307	4.083.620	1.756.360
2017	3.602.115	5.134.338	2.068.866

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 13-Bölgelere Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları (Baş)

Bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Batı Marmara	1.156.022	1.224.233	1.267.862	1.233.837	1.180.369	1.153.416	1.183.088
Batı Anadolu	820.328	974.748	1.068.709	1.117.171	1.139.466	1.175.126	1.395.197
Akdeniz	1.035.539	1.226.648	1.236.382	1.175.383	1.178.128	1.193.638	1.307.146
Batı Karadeniz	1.528.044	1.699.370	1.725.454	1.615.292	1.567.989	1.613.582	1.804.401
Doğu Karadeniz	436.191	527.183	538.828	497.771	496.234	478.655	535.671
K.Doğu Anad.	1.806.829	2.051.166	2.072.968	2.095.023	2.004.662	2.016.110	2.180.909
G.Doğu Anad.	840.650	948.132	974.670	1.049.420	1.032.125	1.118.790	1.464.441
İstanbul	77.260	78.471	78.436	73.786	82.677	82.169	99.031
Ege	1.897.288	2.040.962	2.087.819	2.163.187	2.227.746	2.195.064	2.513.054
Orta Anadolu	1.222.747	1.405.247	1.526.429	1.451.406	1.410.168	1.381.201	1.114.445

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 14-Büyükbaş Hayvan Sayısı En Fazla Olan İller (Baş)

İLLER	2017	%
Konya	868.551	5,39
Erzurum	731.282	4,54
İzmir	694.517	4,31
Diyarbakır	538.980	3,35
Balıkesir	525.124	3,26
Kars	467.362	2,90
Ankara	464.408	2,88
Aydın	410.361	2,55
Samsun	405.133	2,52
Afyon	374.417	2,32
Toplam	16.105.000	100,00

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 15-Küçükbaş Hayvan Sayısı En Fazla Olan İller (Baş)

İLLER	2017	%
Van	2.738.054	6,18
Konya	2.134.897	4,82
Şanlıurfa	1.969.120	4,44
Diyarbakır	1.805.644	4,07
Ağrı	1.494.584	3,37
Ankara	1.487.209	3,36
Balıkesir	1.172.899	2,65
Mersin	1.321.761	2,98
Antalya	1.131.915	2,55
Siirt	1.123.116	2,53
Toplam	44.312.000	100,00

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 16-Türkiye'de Büyükbaş ve Küçükbaş Et Üretimi (Ton)

Yıllar	Sığır	Koyun	Keçi
1991	309.563	128.626	19.570
1992	300.652	122.887	17.286
1993	296.066	112.806	16.166
1994	316.654	126.306	14.908
1995	292.447	102.115	14.124
1996	301.828	98.127	12.274
1997	379.541	116.104	15.592
1998	359.273	144.703	23.429
1999	349.681	132.476	23.693
2000	354.636	111.139	21.395
2001	331.589	85.661	16.138
2002	327.629	75.828	15.454
2003	290.455	63.006	11.487
2004	364.999	69.715	10.301
2005	321.681	73.743	12.390
2006	340.705	81.899	14.133
2007	431.963	117.524	24.136
2008	370.619	96.738	13.752
2009	325.286	74.633	11.675
2010	618.584	135.687	23.060
2011	644.906	107.076	23.318
2012	799.344	97.334	17.430
2013	869.292	102.943	23.554
2014	881.999	98.978	26.770
2015	1.014.925	100.021	33.990
2016	1.059.195	82.485	31.011
2017	987.482	100.058	37.525

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 17-Türkiye Sığır Eti Dış Ticaret Verileri

Yıllar	İhracat (Ton)	İthalat (Ton)
2014	40	640
2015	40	17.574
2016	65	5.720
2017	43	18.879

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 18-Türkiye Küçükbaş Et İhracat Verileri

Yıllar	İhracat (kg)	İhracat (\$)
2008	6.590	63.444
2009	4.891	51.744
2010	2.562	33.467
2011	1.395	18.458
2012	13.525	207.232
2013	9.002	184.662
2014	1.463	26.289
2015	6.657	145.005
2016	43.890	1.039.735
2017	27.726	650.255

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 19-Ülkeler İtibariyle Sığır Eti İhracat Değerleri (kg)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	116.762	63.052	27.636	50.281
Irak	14.577	13.140	9.763	39.639
BAE	29.257	10.738	15.113	36.548
Gürcistan	10.984	11.498	11.975	17.242
Azerbaycan	21.623	15.595	5.980	12.619
Katar	-	19	1.620	11.072
Bursa Serbest Bölgesi	23.292	21.823	20.508	4.459
Suriye	-	-	18	2.906
Kuveyt	2.700	11.910	831	2.628
Hong Kong	230.439	91.220	501	1.659
Afganistan	7.146	-	3.740	856
Bahreyn	-	1.820	1.676	477
İzmir Serbest Bölgesi	-	-	36	120
Suudi Arabistan	-	20.065	5.574	120
Kongo Dem.Cum.	-	-	-	81
Ege Serbest Bölgesi	-	77	-	66
Çin	51.307	45.524	-	-
Özbekistan	8.100	940	149	-
Türkmenistan	17.876	1.618	6.143	-
Vietnam	-	20.989	12.769	-

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 20 -Ülkeler İtibariyle Sığır Eti İthalat Değerleri (kg)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Polonya	40.049	-	20.565	6.793.960
Fransa	40.548	-	-	2.682.574
Bosna Hersek	780.625	7.296.907	6.053.240	339.858
Macaristan	-	-	-	138.689
Romanya	-	-	-	38.254
Almanya	39.310	-	-	-

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 21-Ülkeler İtibariyle Koyun Eti İhracat Değerleri (kg)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Kuveyt	-	4.466	43.301	26.390
Birleşik Arap Emirlikleri	10	344	65	1.336
Afganistan	500	-	-	-
Bursa Serbest Bölgesi	103	55	51	-
Kazakistan	-	-	33	-
Umman	209	1.792	440	-

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 22-Türkiye Sığır Eti ve Koyun Eti Üretici Fiyatları (TL/kg)

TL/Kg	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sığır Eti	11,72	13,41	18,41	18,54	17,51	15,83	17,10	21,14	25,03
Koyun eti	11,13	13,27	18,93	20,36	19,64	18,14	18,28	20,72	24,24

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 23-Türkiye Büyükbaş hayvan Fiyatları (TL/Baş)

TL/Kg	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sığır(Kültür)	2.534	3.891	4.614	4.251	3.475	3.379	4.134	5.161	6.046
Sığır(melezi)	2.028	3.091	3.623	3.281	2.614	2.636	3.203	4.015	4.735
Sığır(Yerli)	1.391	2.258	2.580	2.383	1.944	2.024	2.474	3.126	3.762

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 24-Türkiye Küçükbaş hayvan Fiyatları (TL/Baş)

TL/Kg	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Koyun (merinos)	455	573	576	605	552	598	687	795
Koyun (yerli)	449	541	517	487	432	463	539	653
Kuzu (merinos)	334	396	412	417	398	421	481	588
Kuzu (yerli)	311	371	357	338	337	371	430	523
Kıl keçisi	385	470	470	463	426	450	503	571
Kıl keçisi oğlağı	245	304	301	292	280	306	346	415
Tiftik keçisi	303	395	391	356	361	364	449	540
Tiftik keçisi oğlağı	198	268	269	271	260	270	301	373

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 25-Türkiye Yem Fiyatları

TL/kg	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Besi yemi	0.426	0.479	0.616	0.684	0.708	0.758	0.748	0,789	0,913
Süt yemi	0.445	0.490	0.635	0.710	0.728	0.744	0.782	0,798	0,979

Kaynak: Türkiyembir, 2018

Ek Tablo 26-Türkiye Hayvansal Üretim Değeri (Milyon TL)

YILLAR	Canlı Hayvan	Hayvansal Ürünler	TOPLAM
2003	14.381	13.443	27.824
2004	18.395	15.574	33.969
2005	20.919	16.506	37.425
2006	22.943	18.898	41.841
2007	24.666	22.922	47.588
2008	25.521	23.817	49.338
2009	28.146	26.611	54.756
2010	46.873	38.128	85.001
2011	60.077	42.572	102.649
2012	63.547	49.322	112.868
2013	57.656	40.459	98.115
2014	62.512	44.333	106.845
2015	73.102	55.671	128.773
2016	89.866	62.167	152.032
2017	117.797	69.926	187.723

Kaynak : TÜİK, 2018

Ek Tablo 27-Türkiye’de Hayvancılık desteklemeleri kapsamında yapılan ödemeler

Yıllar	Toplam tarımsal Destek TL	Toplam Hayvancılık Desteği TL	Hayvancılığın Payı (%)
2000	2.444.000	12.000	0.5
2001	2.717.000	41.450	1.5
2002	1,868.856	83.200	4.5
2003	2.669.484	106.089	4.0
2004	3.049.376	249.755	8.2
2005	3.681.977	352.224	9.6
2006	4.743.708	678.983	14.3
2007	5.541.995	722.676	13.0
2008	5.850.507	1.330.322	22.7
2009	4.530.942	895.827	19.8
2010	5.881.069	1.192.617	20.3
2011	7.084.725	1.727.529	24.3
2012	7.635.085	2.216.210	29.0
2013	8.748.800	2.721.993	31.11
2014	9.056.130	2.589.105	28.59
2015	10.003.717	2.932.187	29.31
2016	11.259.645	3.002.060	26.66

Kaynak: GTHB-SGB,2017

Ek Tablo 28-Hayvancılık Desteklerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı (000 TL)

HAYVANCILIK DESTEKLERİ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Yem Bitk. Üret. Dest.	676.095	288.118	231.606	257.054	293.504	311.533	329.163	338.418	344.594
Damızlık Büyükbaş Hay. Des. (Düve)	4.044	17							
Suni Tohumlama Dest.	59.533	246	124	19					
Buzağı Desteği	67.487	40.500	42.126	52.280	82.871	91.561	83.509	108.960	127.995
Arıcılık ve Bal Desteği	22.785	11.628	21.986	25.679	34.568	40.341	44.746	60.743	67.998
Bombus Desteği			1.775	2.583	4.224	5.092	6.175	6.782	8.006
Su Ürünleri Desteği+ Balıkçı Tekneleri	93.256	93.147	116.912	148.129	181.340	164.277	121.322	120.445	96.399
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi Desteği	14.022	199	0						
İslah Amaç. Küçükbaş Hay. Yetiş. Bir. Des.	40.846	112.050	137.150	180.256	281.573	359.170	419.792	478.938	506.914
Tiftik Üretimi Desteği	2.811	0	3.297	1.922	2.565	3.126		4.793	4.125
İpek Böceği Desteği	1.307	3.026	2.052	3.194	2.847	2.593	2.519	3.638	4.387
Aşı Desteği	707	613	8.737	13.166	32.530	1.427	371	1.016	923
Hastalıktan Ari Hayvan Taz.+İşletme	14.138	16.650	26.250	58.096	73.932	114.377	48.418	225.983	115.668
Süt Desteği	310.252	177.814	334.077	449.674	434.814	533.592	238.255	580.638	451.969
Et Desteği	1.210	6.424	2.018						
Hayvan Gen Kaynakları	3.798	2.540	4.098	24.131	45.292	58.648	303	77.616	68.679
Büyükbaş Hay. Dest. (anaç sığır+manda)		128.666	246.187	349.841	495.680	566.950	577.377	643.491	732.538
Çiğ Sütün Değerlendir. (Süt Tozu)		12.335	12.314	40.948	95.028	93.663	5.794	118.376	357.804
Büyükbaş Hay. Besi Des				58.631	150.063	370.788	46.753	149.040	68.061

Kaynak: GTHB-HAYGEM, 2017